

GESLAGSOPVOEDING AS PEDAGOGIESE IMPERATIEF

2.1 INLEIDING

Die doel van die opvoeding is volwassenheid en word volgens verskeie opvoedkundiges (Van Rensburg et al, 1979:9), bereik wanneer die kind sedelik selfstandig, toerekeningsvatbaar, verantwoordelik en bewus van sy roeping is.

Opvoeding is egter 'n totaliteitshandeling (Stander en Sonnekus, 1967:1) waarvolgens die kind geestelik en sedelik tot volwassenheid gelei word. As totaliteitswese mag sy liggaamlikheid en geslagtelikheid nooit buite rekening gelaat word nie; hy is "*besielde liggaam*" (Esterhuyse, 1980:68) en sy liggaam is voorwaarde vir die uitdrukking van die geestelike (Kohnstamm, 1954:180). In hierdie studie word gekonsentreer op die opvoeding van die kind (vroeë adolessent) as geslagtelike wese.

Die essensie van geslagsopvoeding sal in hierdie hoofstuk bevestig word. Die verskillende uitgangspunte, benaderings en teoretiese vertrekpunte met betrekking tot geslagsopvoeding sal bespreek word en daarna sal gekonsentreer word op die verskillende aspekte van geslagsopvoeding met spesifieke verwysing na die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent. Daar sal aandag gegee word aan die ouer as primêre opvoeder, die sekondêre opvoeders wat gemoeid is met die geslagtelike wording van die vroeë adolessent, asook aan die portuurgroep en massa-media wat in dié verband 'n invloed uitoefen.

Aangesien die pedagogiese begronding van geslagsopvoeding reeds voorheen deur Louw (1990:8-42) beskryf is, word daar slegs kortliks na die relevante opvoedingsstrukture verwys as kontekstuele onderbou vir die ontwerp van 'n navorsingsprogram, -prosedures en -metode.

2.2 DIE ESSENSIE VAN GESLAGSOPVOEDING

Geslagsopvoeding is 'n integrale deel van die opvoeding, en die opvoedingsdoel (volwasse manlikheid of vroulikheid) kan

slegs bereik word indien die opvoeder die kind as persoon in totaliteit (dus ook as geslagtelike wese) opvoed, indien die opvoedingsverhoudings slaag en die opvoedingsgebeure effektief voltrek word.

Die spil waarom geslagsopvoeding veral draai, is egter die **sedelike karakter** daarvan; dit wat nie geneties oorgeërf kan word nie, maar wat die mens verwerf deur opvoeding en "*openbaar in sy optrede of gedrag, dit wil sê deur sy gedagtes, woorde en daede*" (Bredenkamp, 1989:1-2). Volgens Oberholzer (1968:356) is dit

"immers die sedelike karakter, die integriteit wat gekenmerk word deur konstante gehoorsaamheid aan 'n gesag wat die mens aanspreek, wat menswees mooi maak en wat ook kindwees as wordende menswees tot gedyende sieraad maak."

Die kind se gewete met betrekking tot sy geslagtelike gedrag moet op só 'n wyse deur die opvoeding gevorm word dat hy die doen van die goeie en hoër waardes sal nastreef; dat hy sal kan onderskei tussen goed en kwaad, reg en verkeerd en dat hy in sy vryheid om keuses te maak, sal kies in ooreenstemming met die behoorlikheidseise, die norme en waardes wat inherent deel is van die wêreld waarin hy hom bevind (Dekker, 1989:1; Heyns, 1989:4).

Geslagsopvoeding kan egter net slaag indien die kind uiteindelik self sal kan oordeel of sy keuses reg of verkeerd was; indien hy bereid is om **by sy beslissings te staan** en dan vir die gevolge daarvan in te staan; indien hy dus **aanspreeklikheid** vir sy handeling, en die lof of blaam daarvoor aanvaar (Van Rensburg et al, 1979:161). Die persoon word dan as **toerekeningsvatbare** volwassene beskou.

As geslagtelike wese moet die kind verder gelei word om geleidelik **verantwoordelikheid** te aanvaar omdat sy vryheid vir hom 'n bedreiging is; hy is volgens Oberholzer (1968:286) "*eties-bedreigd*" en die opvoeding het eers geslaag wanneer die kind deur die simpatieke gesagsleiding van sy opvoeder geleer het dat vryheid en verantwoordelik altyd in verhouding tot mekaar staan. Met betrekking tot sy geslagtelike gedrag, moet die kind gelei word om te besef dat elke situasie omskep moet word

"tot een wat in ooreenstemming sal wees met wat **behoort** te wees" (Van Zyl, 1980:279). Dit impliseer 'n bewuste handeling – 'n antwoord op die roepstem van sy gewete, dat hy dus nie net sal kies wat goed en reg is nie, maar ook volgens sy keuse sal handel.

Frankl (1959:94) het beweer dat die mens se bewus wees van sy verantwoordelikheid veral groei "*wanneer de mens zich bewus is een concrete persoonlike opgawe te hebben, een 'missie'*". In die geslagsopvoedingsituasie sal die kind bewus gemaak moet word van sy taak, sy roeping as man of vrou; van sy geslagsrol binne sy kultuur en van die onverbiddelike eise wat volwasse manwees of vrouwees aan hom of haar sal stel; dat dit met menswees gegee is om take te verrig ter wille van homself en die gemeenskap waarvan hy lid is (Gunter, 1981:89), en dat hy dit nie kan of mag ontduik nie.

Die doel van geslagsopvoeding kan egter net bereik word deur die opvoedingshandeling wat tussen ouer en kind plaasvind en die opvoedingshandelinge wat lei tot behoorlike volwassewording. Opvoeder en kind moet mekaar vertrou en in liefde aanvaar; norme en waardes moet met "*pedagogiese takt, wysheid, intuïtiewe aanvoeling en waaragtige gedrewenheid tot die beswil van die opvoeding*" oorgedra word (Oberholzer, 1968:55). Die vlakke waarop die kind begelei word, is interafhanklik en nie van mekaar te skei nie, maar tog onderskeibaar. Volgens Van Niekerk (1986:25) verloop "*die normatiewe begeleiding langs die weg van die gevoelsbegeleiding asook die kognitiewe begeleiding*". Hieruit kan afgelei word dat die opvoeder nie in sy doel sal slaag indien hy met betrekking tot die kind se geslagtelikheid alleen die **gevoelens** in dié verband beklemtoon of die kind belas met **kennisinhoud** wat nie rekening hou met sy ontwikkelingsvlak nie, of indien die kennis nie oorgedra word met besliste normatiewe begeleiding nie. Die kind moet deur die oordra van kennis, gelei word om te begryp wat **reg en verkeerd**, behoorlik of onbehoorlik is en om verantwoordelike keuses te maak ten opsigte van sy geslagtelike gedrag.

Voordat die pedagogiese benadering tot geslagsopvoeding verder bespreek word, is dit nodig om ook kennis te neem van ander benaderings.

2.3 VERSKILLENDE UITGANGSPUNTE, BENADERINGS EN TEORETIESE VERTREK-PUNTE MET BETREKKING TOT GESLAGSOPVOEDING

Van al die aspekte van die opvoeding is geslagsopvoeding sekerlik dié aspek wat die meeste kontroversie in gemeenskappe uitlok, waaroor daar groot onkunde en onsekerheid bestaan, waaroor daar vele artikels in tydskrifte en koerante gepubliseer word en waaroor daar groot verskille en uiterste uitgangspunte, benaderings en teoretiese vertrekpunte, bestaan.

Ofskoon daar 'n breë spektrum sieninge oor geslagsopvoeding is, sal hier slegs aandag geskenk word aan die twee uiterste pole en daarna sal die pedagogiese benadering bespreek word.

2.3.1 Die rigiede benadering

Ofskoon norme en waardes rondom die onderwerp geslagtelikheid (seksualiteit) van één kultuur tot die ander en van een gemeenskap tot die ander verskil, is dit die navorser se ervaring dat daar in elke gemeenskap 'n klein groepie mense is vir wie die seksuele steeds 'n verbode onderwerp is. Hul uitgangspunt is "*ignorance is innocence*" en dat daar liefs nie met 'n kind oor seksualiteit of menslike voortplanting gepraat behoort te word nie, aangesien dit gevoelens by die kind sal wakker maak en hom sal lei tot eksperimentering. Indien daar wel met die kind gepraat moet word, weens onvermydelike omstandighede (byvoorbeeld tydens die aanvang van 'n dogter se menstruasie), mag dit net die ouer wees wat die onderwerp mag aanroer (Zietsman, 1989).

Die rigiede benadering veroorsaak dikwels by sulke ouers 'n oorreaksie op situasies soos kleutereksperimentering ("*dokter-dokter*"-speletjies ensovoorts), die kyk van pornografiese materiaal en masturbasie. Hierdie soort gedrag word summier as sonde bestempel (Burger, 1994) en die kind word dikwels swaar gestraf en gedwing om vergifnis te vra.

Volgens die navorser se ervaring, sluit mense met 'n rigiede benadering tot geslagsopvoeding, dikwels aan by

groepe wat hulleself as die sedebewakers van die gemeenskap sien (byvoorbeeld die Christen Oervereniging en die Aksie Morele Standaarde). Hierdie groepe het hulle byvoorbeeld in die Transvaal beywer om die geslagsopvoedingsprogram van die TOD te kelder deur pamflette en ander omsendskrywes waarin die program gekritiseer word, by kerke se deure uit te deel; by ouerbegeleidingsaande vir geslagsopvoeding by skole, die aanbieders en die program te kritiseer en as onchristelik te bestempel en deur te weier dat hul eie kinders aan die geslagsopvoedingsprogram in standerd 5 en 7 by die skool deelneem. Eén dogter het selfs opdrag van haar ouers ontvang om die klaskamer te verlaat indien die Biologie onderwyser oor enige vorm van voortplanting, selfs oor stuifmeel, sou praat (eie ervaring, Pretoria 1992).

Persone met 'n rigiede benadering wil hul kinders teen die "wêreld" beskerm en besit dikwels geen televisie nie, koop geen tydskrifte nie en weier dat hulle kinders skoolfunksies bywoon.

Bogenoemde kan beskou word as die hipostatering van bepaalde godsdienstige waardes en is waarskynlik die gevolg van kritiek wat uitgespreek is teen besondere "*Sex Education*" programme in Amerika, Engeland, Europa en Australië waarin beweer word dat hierdie soort programme in skole tot seksuele losbandigheid en ander onaanvaarbare seksuele gedragpatrone lei (COV, 1989:4).

Die rol wat die massamedia in dié verband speel, word vrylik in literatuur gekritiseer en daar is dus begrip vir ouers wat hul kinders teen negatiewe indrukke in die media wil beskerm, wat hulle as't ware wil weghou van die besoedelende "wêreld".

Ofskoon die rigiede benadering aanhang geniet deur 'n redelike aantal persone, veral binne bepaalde kerkgroepe, word hierdie siening nie deur die breë gemeenskap gehuldig nie. Die breë gemeenskap word baie meer blootgestel aan en beïnvloed deur die ander uiterste siening, naamlik die pragmatiese sekulêre benadering.

2.3.2 Die pragmatiese sekulêre benadering

Die pragmatiese sekulêre benadering spreek van "geen doe-kies omdraai" nie. Dit is volgens hierdie benadering duidelik dat tienerwangerskappe en vigs die welsyn en gesondheid van die adolessente gemeenskap bedreig en dit moet gevolglik ten alle koste voorkom word. Weereens 'n uitgangspunt wat op die oog af spreek van verantwoordelikheid, aangesien die doelstelling is om armoede, fisiek-psigiese lyding en selfs die dood te voorkom.

Die pragmatiese sekulêre benadering het groot trefkrag en invloed in die breë gemeenskap aangesien dit geïnstansionaliseer en veramptelik word deur gerespekteerde instansies soos sommige gesondheidsinstansies, sekere welsynsorganisasies, vigsnavorsingsinstansies, vigsopleidingsentra, instansies vir die voorkoming van tienerwangerskappe (byvoorbeeld Planned Parenthood), feministe groepe, pro-aborsie groepe en ander.

Die uitgangspunt is pragmaties en nie-veroordelend. Daar behoort volgens persone wat dié benadering voorstaan, aanvaar te word dat tieners seksueel aangetrokke voel tot mekaar, dikwels eksperimenteer en dat 'n groot hoeveelheid tieners seksueel aktief is. Volgens Black en De Blassie (1985:283) het die ou waarde van: "*... one should control sexual desire in anticipation of a happy and permanent marriage and parenthood*", plek gemaak vir waardes soos: "*love, freedom, interpersonal honesty, open communication, self-actualization, shortterm commitments and non-exploitation*". Dit is gevolglik, volgens hierdie benadering, naïef om vir sulke tieners **weerhouding** as 'n oplossing aan te bied. Dit sou ook nie aanvaarbaar wees om morele waardes as oplossing aan te bied, byvoorbeeld deur te sê dat seks buite die huwelik verkeerd is nie:

"Sex education should convey relevant comprehensive knowledge in a value-free, non-judgemental manner"
(Holmshaw, 1992).

Die probleem moet, volgens hierdie benadering direk aangespreek word: Voorkom tienerswangerskappe, vigs en ander seksueel oordraagbare siektes deur tieners volledig in te lig oor die voordele en gebruik van voorbehoedmiddels en moedig hulle aan om dit gereeld en korrek te gebruik. Die middels word gratis by klinieke beskikbaar gestel en tieners kan dit bekom sonder hul ouers se toestemming. Met hierdie "*safe sex*"-benadering wat later met groter realisme "*safer sex*" geword het, word steeds gepoog om die probleem rondom tienerseksaktiwiteite op te los.

In die VSA is "*school-based clinics*" opgerig waar inligting en middele gratis beskikbaar gestel is (Mc Dowel, 1991:56). In Suid-Afrika word hierdie diens deur provinsiale en munisipale gesondheidsdienste by klinieke deur opgeleide susters verskaf. Op één plattelandse dorp besoek die skoolsuster elke jaar die plaaslike hoërskool, bied 'n voorligtingsessie vir st 6-dogters aan en moedig hulle aan om haar te besoek by die kliniek sodra hulle vir die eerste keer begin menstrueer, sodat sy vir hulle die geboortebeperkingsinspuiting kan gee, wat elke drie maande herhaal word, sonder hul ouers se toestemming (eie ervaring: gesprekke met leerlinge en personeel). Hierdie geboortebeperkingsinspuiting word toegedien ongeag of die dogter seksueel aktief is of nie en die nuwe-effekte daarvan word nie deeglik bespreek nie.

Vir die seuns word kondome as die oplossing gepropageer. Dogters word ook daarop attent gemaak dat kondome eintlik meer effektief as die pil en die inspuiting is, aangesien dit vigs en ander geslagsoordraagbare siektes kan voorkom.

Die "*sex education is information*" en "*safer sex*"-benaderings in geslagsopvoeding word deur genoemde instansies wyd aanbeveel met behulp van plakkaat soos "*Play it safe, use a condom*", pamflette wat by hospitale, spreekkamers en apteke gratis beskikbaar is en ander oudio-visuele middele wat gebruik kan word in voorligtingsessies vir tieners. In die video, "*Aids. Don't let it happen*", wat

vervaardig is deur die Departement Nasionale Gesondheid en Bevolkingsontwikkeling as deel van die "*Aids Prevention Kit*" vir sekondêre skole, word byvoorbeeld getoon hoe 'n seun tydens 'n liefdestoneel op 'n rusbank, betyds 'n kondoom uit sy sak uithaal, voordat hulle mekaar se klere begin oopknoop.

Crew (1991) beveel aan dat feite oor vigs op 'n **waarde-neutrale** wyse oorgedra moet word, sonder om mense se leefstyle te bevraagteken. Sy beskou die uitdeel van kondome as die belangrikste voorkomingsaksie teen vigs.

'n Ekstreme voorbeeld van die pragmatiese sekulêre benadering is waar daar aan leerlinge verskillende sekstegnieke geleer word as deel van die seksinligtingsessie, sodat hulle ook in dié verband 'n keuse sal kan uitoefen (Wallis, 1982:219). "*Alternatiewe*" leefstyle word bekend gestel as moontlike keuse (homoseksualiteit, lesbinisme) en prostitusie word as beroepskeuse breedvoerig bekendgestel, byvoorbeeld in die Geslagsopvoedingsprogram van Fairfax County in die VSA (Roodt, 1994).

Ofskoon die doelstelling van hierdie benadering objektief gesien, verantwoordelik is, soos vroeër genoem, was die gevolge daarvan oor 'n tydperk van 10 jaar en meer, ver-soberend. Mc Dowell (1991:59-60) verskaf statistiek wat daarop dui dat die permissiewe benadering en verhoogde gebruik van die pil deur dogters, gelei het tot groter seksuele aktiwiteit, meer geslagsoordraagbare siektes (wat kan lei tot onvrugbaarheid of servikale kanker), minder geboortes, maar meer aborsies onder tienerdogters. Die gebruik van geboortebeperkingsmiddels (ook die kondoom) onder tieners het om verskeie redes misluk, byvoorbeeld: Feilbare middele, onverantwoordelikheid, swak oordeel as gevolg van gebruik van alkohol en dwelms en seksuele opwinding, geloof dat niks met hulle sal verkeerd gaan nie, net met ander mense en ander redes. Die mislukkingsyfer vir voorbehoedmiddele was (Mc Dowell, 1991:60):

- 6 % vir die pil
- 14 % vir die kondoom
- 16 % vir die diafragma en ritme-metode
- 26 % vir die spermdoders

In Mc Dowell (1991:60) word dit gestel dat:

"About 43 percent of the nearly 3.3 million unplanned pregnancies occurring each year happen to people using some method of birth control. Half the pregnancies end in abortion".

Verder word beklemtoon dat die verwerwing van kennis alleen geen verskil gemaak het aan die leefstyl van seksueel aktiewe persone nie. Cline (1989:60) waarsku dat kennis dikwels onvolledig en onakkuraat oorgedra word en aan jong mense 'n valse sin van sekuriteit skep.

Die pragmatiese sekulêre benadering word 'n kwaai knou toegedien deur moderne wetenskaplikes vir wie die volgende nou duidelik word (Goedert, 1987:1240):

"It is clear that the use of condoms will not eliminate the risk of transmission (of HIV) and must be viewed as a second strategy. On the basis of current data, only celibacy and masturbation can be considered truly safe."

Weerhouding voor die huwelik en totale toewyding binne 'n wedersyds lojale monogame huwelik word toenemend voorgehou as die enigste oplossing vir oorlewing, met verwysing na die vigs-pandemie. In die mees onlangse vigsopvoedingstukke van die Centres for Disease Control, Atlanta, Georgia (1988:5), word as hoofdoelstelling gestel:

"Pupils who have not had sexual intercourse yet, should continue to abstain until they have entered into a mutually loyal monogamous marriage."

Daarna as 'n noodalternatief, word die gebruik van "safer sex methods" (kondoomgebruik) genoem, met 'n waarskuwing dat dit nie 100 % veilig is nie.

Die voorgaande benaderings en hul praktyke is vanuit 'n pedagogiese perspektief ontoereikend gevind in terme van opvoedkundige kriteria. Die vraag kan nou met reg gevra word: Wat is 'n verantwoordbare pedagogiese benadering om 'n kind op te voed tot volwasse geslagtelikheid, dit wil sê volwasse manlikheid en vroulikheid?

2.3.3 Die pedagogiese benadering

Die pedagogiese benadering is gegrond op die ontiese gegewene wat menswees gegee is, dat 'n grootmens hom tot 'n kind en die kind hom tot 'n grootmens wend in sy hulpbehoewendheid. Volgens Oberholzer (1968:397)

"... stel die een sig oop vir die noodroep van die ander; die ander aanvaar die uitnodiging en laat hom steun."

Die pedagogiese benadering gaan uit van die standpunt dat die kind nog nie werklik volwasse mens is nie en deur 'n volwassene gelei moet word om 'n verantwoordelike volwassene te word. Dit sluit in *"opheffing, verbetering, veredeling en heenleiding na wat behoort te wees"* (Van Rensburg et al, 1979:112).

Om dit te kan bereik moet 'n verhouding met die kind gestig word wat net sinvol is namate die kind sy *"menslike bestaanswyse as sinvol aanvaar en die behoortlikheidseise aanvaar"* (Unisa, 1981:69). Hierdie verhouding is tegelyk 'n ken-, vertrouens- en gesagsverhouding - die een 'n voorwaarde vir die ander.

Die pedagogiese benadering tot geslagsopvoeding het dus ten doel om die kind te lei tot volwasse manlikheid of vroulikheid. Nie net moet die kind se gevoelens en emosies (die affektiewe) in ag geneem word nie, maar daarbenewens moet hy deur die voorbeeld wat aan hom gestel word deur sy ouers en ander volwasse rolmodelle en die kennis wat op 'n opvoedkundige verantwoordbare wyse, op sy ontwikkelingsvlak aan hom oorgedra word (die kognitiewe), begryp wat behoorlik en nie behoorlik nie, reg

en verkeerd is met betrekking tot sy geslagtelike gedrag, binne sy kultuur en lewens- en wêreldbeskouing (normatiewe). Verder moet hy opgeroep word tot verantwoordelike keuses wat slegs moontlik is indien die kind die norme en waardes wat aan hom voorgehou is, vir homself toegeëien het en dit openbaar in sy leefstyl. Sy handlinge sal daarvan getuig of hy die norme onvoorwaardelik aanvaar en uitleef.

Die pedagogiese benadering het dus as uitgangspunt dat -

- 'n vertrouensverhouding met die kind gestig moet word;
- die kind van tyd tot tyd van spesifieke kennisinhoude voorsien moet word; en
- die kind deur die gesag van die norm en liefdevolle gesagsleiding (dissipline) opgeroep sal word om verantwoordelik te kies en in te staan vir sy dae.

Indien geslagsopvoeding volgens hierdie benadering geskied, sal die kind byvoorbeeld gelei word om te besef dat dit verkeerd en gevaarlik is om seks buite die huwelik te hê en dat 'n wedersyds getroue monogame huwelik sinvol is vir die voortbestaan van die individu en die gesin.

Die vraag kan met reg gevra word: Waarin lê die waarde van die pedagogiese benadering in vergelyking met die rigiede en/of pragmatiese sekulêre benadering? Ofskoon die rigiede benadering ook 'n moreel-etiese grondslag het, word die kind uit die werklikheid verwyder en daarteen beskerm. Met die pragmatiese sekulêre benadering word die werklikheid van seksualiteit versaaklik en die kind word in 'n groot mate as "luswese" gesien, met 'n onvermoë om sy drange te beheer en gevolglik moet hy gelei word om seks as suiwer plesier te geniet, sonder om homself of ander skade te berokken. Die klem val op seksinligting en moreel-etiese kwessies word doelbewus vermy. Die pedagogiese benadering lei die kind om die werklikheid te beheers binne die raamwerk van affektiewe, kognitiewe en normatiewe strukture (Louw, 1990:124).

Die pedagogiese benadering word soms gekritiseer as sou dit moralisties, onrealisties en idealisties wees en dat die moreel-etiese doelstellings fundamentalisties en onbereikbaar is (Caldas, 1994:405). Die ervaring het egter geleer dat die enigste verantwoordbare en uitvoerbare benadering tot geslagsopvoeding en verbandhoudende programme, die pedagogiese is. Hierdie programme moet egter die verskillende aspekte van die opvoedingstruktuur op gebalanseerde wyse inkorporeer en op didakties verantwoordbare wyse beskikbaar stel. Die verskillende aspekte van die opvoedingstruktuur vir geslagsopvoeding word voorts bespreek.

2.4 VERSKILLENDE ASPEKTE VAN GESLAGSOPVOEDING

In die verwerkliking van die doelstellings vir geslagsopvoeding, moet opvoeding geskied binne die strukture van die ken-, vertrouens- en gesagsverhoudings, aangesien geslagsopvoeding by die kind realiseer op die affektiewe, kognitiewe en normatiewe terreine van sy menswees, indien genoemde verhoudings met die opvoeder slaag. Die samehang van hierdie verhoudings is kompleks – hulle is gelykblywend, die een 'n voorwaarde vir die ander (Van Rensburg et al, 1979:130).

2.4.1 Die vertrouensverhouding (die affektiewe)

Dit is met menswees gegee dat 'n kind hulpeloos, onseker en onveilig voel en van die volwassene vereis om hom te lei in en na die werklikheid. Die opvoeder verskaf aan die kind 'n veilige ruimte (geborgenhedsruimte) wat aan die kind die vertrouwe gee om te waag.

Op sy beurt vertrou die opvoeder dat die kind volwasse kan word. Hy is bereid om die kind te steun, sodat hy selfstandig kan word.

Hierdie verhouding van wedersydse vertrouwe word die vertrouensverhouding genoem en word deur Van Zyl (1980:244-245) beskou as die "*grondvoorwaarde vir sinvolle pedagogiese bemoeienis*" aangesien dit die basis vorm van die kind se affektiewe ontplooiing. Van Niekerk (1986:20) steun hierdie siening.

Deur die vertrouensverhouding ervaar die kind veiligheid, liefde, erkenning, aanvaarding, respek en vertroue. Dit lei tot selfvertroue ('n gevoel van eie waarde) by die kind en wek by hom **wederliefde**, -respek en -vertroue (Gunter, 1981:41), kwaliteite wat vir volwasse manlikheid en vroulikheid 'n voorvereiste is.

Vir effektiewe geslagsopvoeding is dit van groot belang dat die kind se vertroue versterk word deur die voorlewing van sy opvoeders. Ouers wat opsigtelik lief is vir mekaar en 'n verhouding van totale toewyding openbaar, gee aan die kind 'n gevoel van sekuriteit. Indien daar egter spanning is tussen ouers, het dit 'n ingrypende invloed op die beeld wat die kind het van die verhouding tussen 'n man en vrou in die huwelik (Dressen-Coenders, 1963:16). Die laat die kind onveilig voel. Ouers wie se verhouding egter die seksuele en sinlike genot oorbeklemtoon, skok die kind se vertroue en dit kan lei tot oordrewe eksperimentering, vroeë geslagsverkeer en selfs promiskuïteit (Cronje, soos aangehaal deur Louw, 1990:18).

Die opvoeder se voorlewing van norme en waardes wat die behoorlike met betrekking tot seksuele gedrag voorleef, dra by tot die vorming van die kind se sedelike bewussyn, sy gewete. Die kind ervaar sekerheid oor reg en verkeerd, dit dra by tot sy gevoel van geborgenheid en versterk die vertrouensverhouding.

Dit is vir die kind se affektiewe ontwikkeling van groot belang dat hy sy eie geslagtelikheid sal aanvaar en dit positief sal beleef. Dit verleen ook aan hom 'n gevoel van veiligheid. Identifisering met die eie geslagtelikheid word in 'n groot mate beïnvloed deur die opvoeder se voorlewing van eie geslagtelikheid. Indien die kind deur sy opvoeder se voorlewing gelei word om 'n positiewe houding te hê teenoor sy eie liggaam en sy geslagtelikheid, dra dit by tot sy gevoel van eie waarde (Louw, 1990:19-20).

Die vertrouensverhouding is egter nóú verweef met die kenverhouding.

2.4.2 Die kenverhouding (die kognitiewe)

Opvoeding (ook geslagsopvoeding) is oneffektief sonder die kenverhouding. Indien die opvoeder en die kind mekaar nie ken nie, sal hulle mekaar nie kan vertrou nie. Die primêre opvoeder (ouer) ken gewoonlik sy kind op 'n meer intieme gevoelsvlak en hy en sy kind kan "*deelneem aan die innerlike, en die wêreld van die ander*" (Stander en Sonnekus, 1967:5). Hierdie verhouding van kennend-metmekaar-wees is 'n noodsaaklike voorvereiste vir die ander opvoedingsverhoudings. Opvoeders behoort dus genoeg tyd saam met hul opvoedeling deur te bring sodat hulle mekaar werklik kan leer ken.

Die kenverhouding vereis egter ook dat die opvoeder die kind se ontiese behoefte aan kennis (te wil weet, ken, begryp en beheers) sal besef en daarop sal reageer. Die kind se kognitiewe vermoë word ontplooi deur hierdie **begrypingsverhouding**. Hy wil leer om sy wêreld te ontdek en te begryp, "*to understand something of the truth about the nature of things ... The more we know about a thing, the better we can cope with it*" (Feibleman, 1951:755).

Die kind begin vrae vra en is aangewese op die volwassene om sy vrae te beantwoord. Indien die opvoeder nie die kind se vrae op 'n normatief-verantwoordbare wyse beantwoord nie, veroorsaak dit by die kind "*verwording, stilstand en stagnasie in die kognitiewe wording*" (Sonnekus en andere, 1973:47).

Die oordrag van kennis met betrekking tot die seksuele en verwante sake is vir opvoeders in die meeste kulture problematies, vanweë die sensitiwiteit van die inhoud (eie ervaring en navorsing; Kekana, 1994; Le Roux, 1993). Opvoeders het dikwels nie self die kennis van geslagtelike ontwikkeling en menslike reproduksie wat hulle behoort te hê nie; hulle weet nie wanneer om wat te sê nie, hoe om vrae in dié verband te beantwoord nie en hoe openhartig of terughoudend hulle moet wees tydens die oordrag van kennis nie (eie ervaring en navorsing).

Bredenkamp (1988:4) beklemtoon in dié verband **eerlikheid**:
"*... no evasion of the honest fact. ... children seek real answers to real questions.*"

Die kind sal die kognitiewe inhoude rakende sy geslagte-likheid aanvaar of verwerp afhangende van die **persoon** van die opvoeder en die wyse waarop die kennis aangebied word (Thielicke, 1981:73).

Die kenverhouding vereis verder van die volwassene om "*die wese van kindwees en die bestemming van die kind*" te ken (Landman & Gous, 1969:8). In geslagsopvoeding behoort die opvoeder te begryp in watter fase van geslagte-lyke ontwikkeling die kind hom bevind, sodat hy kan weet watter gedrag om goed te keur of af te keur, watter kennis en hoeveel om oor te dra en hoe om die kind te lei tot sedelik-selfstandige, toerekeningsvatbare, verantwoordelike manlikheid of vroulikheid met betrekking tot die eise van die volwasse geslagsrolle van sy kultuur.

Sodra opvoeder en kind mekaar ken en vertrou, sal die kind hom onderwerp aan die liefdevolle gesagsleiding van die opvoeder. Hy erken die **gesag** van sy opvoeder, omdat hy vir hom **ontslag** het (Unisa, 1981:65). Hierdie verhouding tussen opvoeder en kind is die gesagsverhouding.

2.4.3 Die gesagsverhouding (die normatiewe)

In die opvoedingsituasie, word opvoeder en kind albei aangespreek: die opvoeder wat reeds volwasse is en reeds gehoorsaam is aan die norme wat 'n menswaardige bestaan moontlik maak, word opgeroep om die hulpelose, onvolwasse kind in nood te lei om hom te onderwerp aan "*die gesag van die sedewet, die gesag van die blywende geestelike waardes, die gesag van die medemens, tradisies, norme, ensovoorts*" (Van Zyl, 1980:258).

Daar word beweer (Gunter, 1981:39; Frankl, 1959:38) dat die kind 'n bestaansbehoefte het aan gesag omdat hy selfstandig, verantwoordelik en volwasse **wil** word; dat hy volgens die ontiese imperatief, op die lewe **moet** antwoord

omdat die lewe hom oproep tot 'n menswaardige, sinvolle bestaan. Volwassene en kind is aangesproke en kan slegs antwoord binne die struktuur van die gesagsverhouding wat deur norme en waardes onderlê word.

Die kind identifiseer met die waardes wat vir hom sinvol is, omdat hulle voorgeleef word deur die volwassene wat hy ken en vertrou en deur die "*gevoelsmatige en kognitiewe begeleiding*" (Van Niekerk, 1986:25) van hierdie volwassene. Die kind voel geborge omdat hy weet en verstaan wat hy mag en nie mag doen nie. Hy kry geleidelik insig in die sin van die waardes wat hy mettertyd vir homself toe-eien. Hy word onder die wakende oog van die opvoeder (met liefde en gesag) die vryheid gegun om volgens sy gewete te kies en verantwoordelikheid vir sy eie bestaan te aanvaar. Sy vryheid is egter altyd deur norme **gebonde** en bereik, volgens Van Zyl (1980:257) eers voltooiing wanneer dit gehoorsaamheid is aan 'n "*Gesag hoër as die mens.*" Normatiewe grense in 'n kultuur word vasgestel deur dit waarin die mense glo, die "*gesag van Bo.*"

Die opvoeder mag, volgens Oberholzer (1968:76), nooit afsydig staan wanneer die kind die norme oortree nie. Die norme dwing die volwassene om te handel en "*roep onvoorwaardelik dat die gang van die gebeurende onmiddellik stopgesit sal word.*" Opvoeding sonder liefdevolle gesagsleiding en ferme, besliste dissipline is dus onmoontlik, aangesien dit slegs hierdeur moontlik is vir die kind om uiteindelik **vrywillig** gehoorsaam aan die norme te wees (selfdissipline).

Die norme en waardes wat sin en betekenis gee aan die mens se geslagtelikheid word toenemend aanvaar as waardes wat oorlewing verseker (Le Roux, 1993; Avidan, 1994) en sluit in:

- Aanvaarding van geslagtelikheid;
- respek vir die lewe en die liggaam as draer van die lewe;
- bevordering van liggaamlike reinheid en kuisheid;
- afwysing van seksueel onverantwoordelike en afwykende gedrag;

- die sin van liefde teenoor die lusbeginsel; en
- totale toewyding binne die huwelik.

Hierdie norme en waardes moet in die geslagsopvoeding-situasie aan die kind ontsluit word deur voorlewing en voorsegging, aangesien die kind nie daarmee gebore word nie, maar dit geleidelik deur die gesagsverhouding vir homself toe-eien.

Ofskoon die opvoedingsdoelstellings vir alle kinders dieselfde is, word die inhoude vir die verwerkliking van die doelstellings op gedifferensieerde wyse ontsluit, met inagneming van die wordingsperiode waarin die kind hom bevind. Vir die doel van hierdie studie word die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent bespreek met verwysing na die ontwikkelingsperiode waarin hy hom bevind, en hoe hy as persoon op die lewe antwoord.

2.5 GESLAGSOPVOEDING VAN DIE VROEË ADOLESSENT

2.5.1 Die vroeë adolessent as persoon

Die kind wat reeds fisiologies verander of verander het sodat hy tot volledige seksuele ervaring en seksuele reproduksie in staat is, maar nog nie volwasse is nie, word as 'n adolessent beskou (Burns, 1982:125; Morris, 1982:108). Daar bestaan geen duidelike afsnypunt volgens ouderdom vir die fisiologiese ontwikkeling en volwassewording by adolessente nie, aangesien elke individu teen sy eie tempo ontwikkel. Adolessensie kan egter breedweg beskou word as die tienerjare tussen 11 en 19 of die vroeë twintigs (Dacey, 1986:31; Morris, 1982:108). Vir die doel van hierdie studie word die vroeë adolessent bespreek, die kind van ongeveer veertien jaar wat reeds puberteit bereik het: menstruasie by die dogter het meesal reeds begin, die seun se liggaam begin gewoonlik reeds spermselle vervaardig, hy ervaar ereksies wat gepaardgaan met seksuele gevoelens en nagtelike saadstorings. Die sekondêre geslagskenmerke is duidelik sigbaar: by dogters, die ontwikkeling van die borste, by seuns die vergroting van die geslagsorgane, die stemver-

andering en by albei geslagte die haargroei op bepaalde dele van die liggaam, die olierige vel en skielike groei (Ingersoll, 1989:2).

Dit is belangrik om die diversiteit en kompleksiteit van die vroeë adolessent se liggaamlike ontwikkeling asook sy denke, gevoelens en gedrag in gedagte te hou (Louw et al, 1991: 69), wat onder meer sy liggaamlike (ook seksuele), kognitiewe, morele en sosiale ontwikkeling, sy identiteitsvorming, sy hunkering na onafhanklikheid en ander kenmerke insluit (Louw et al, 1991:69).

Met verwysing na die vorige beskrywing van die pedagogiese benadering tot geslagsopvoeding van die kind as affektiewe, kognitiewe en normatiewe wese, sal aangedui word wat die opgawe van die opvoeder is, aangesien hy in aanmerking moet neem dat die vroeë adolessent as persoon kontinuu verander deurdat hy *"fisiek groei; dat sy gevoelstruktuur nie staties bly nie; dat sy insigte verbreed; en dat sy waardehiërargie verbreed"* (Van Niekerk, 1986:19).

2.5.2 Geslagsopvoeding van die vroeë adolessent – affektiewe begeleiding (die vertrouensverhouding)

Tydens die begeleiding van die vroeë adolessent tot volwasse manlikheid of vroulikheid, behoort die opvoeder 'n vertrouensverhouding te stig met die kind wat hom (die kind) emosioneel (affektief) sal stabiliseer en sal help om die probleme van grootword as seun of dogter in hierdie fase makliker die hoof te bied. Indien die vertrouensverhouding toereikend verloop, sal die kind geborge voel en 'n positiewe selfbeeld as seun of dogter ervaar.

2.5.2.1 Geborgenheid

Vrey (1979:189) verwoord die belangrikheid van geborgenheid by die adolessent soos volg:

"... die verhouding met die ouers waarin die kind onvoorwaardelike aanvaarding en geborgenheid beleef, (is) die enigste bestendige en behoudende faktor."

Volgens Van Rooyen en Louw (1993:142-144) sal die kind geborge voel indien hy onvoorwaardelik aanvaar word deur sy ouers en ander (vir hom) belangrike volwassenes ten spyte van die groot veranderinge tydens hierdie fase (sy fisieke groei, puisies, lompheid ensovoorts wat 'n intense liggaamsbelewing tot gevolg het; sy seksuele ontwikkeling en emosies wat daarmee gepaard gaan; die fluktuering van emosies en buierigheid wat so tipies is op dié leeftyd).

Die ouer behoort aan sy vroeë adolessent liefde en aanvaarding te wys deur gereelde liefdevolle, duidelike kommunikasie (verbaal en nie-verbaal). Die kind in hierdie fase van ontwikkeling wil steeds gesoen en gedruk word en ander vorme van liggaamsaanraking deur sy ouer (of ander opvoeder) ervaar wat natuurlik is en nie die kind of volwassene ongemaklik laat voel nie. 'n Gesonde fisieke distansie behoort egter gehandhaaf te word, met ander woorde liggaamskontak behoort nie te intiem te wees of seksueel stimulerend te wees nie (saam bad word byvoorbeeld afgekeur aangesien sy ouer se naaktheid vir die kind óf seksueel stimulerend óf 'n verleentheid kan wees) (Ketterman, 1984:68).

Die ouer se betrokkenheid by sy kind se aktiwiteite, behoort gekenmerk te wees deur opregte belangstelling en aanmoediging, sonder om oor te neem (te domineer) of oor te beskerm ('n teken van swak vertrouwe). Die kind se privaatheid behoort gerespekteer te word: sy deur is toe vir 'n rede en sy besittings en briewe is vir hom waardevol en 'n ouer behoort nie sondermeer sy "*heilige terrein*" te betree nie.

Ofskoon die ouer bewus moet wees van sy vroeë adolessent se seksuele ontwikkeling en op 'n openhartige wyse die noodsaaklike kennis in dié verband moet oordra, behoort die ouer die kind nooit skuldig te laat voel oor wat met hom aan die gebeur is nie (byvoorbeeld oor menstruasie, 'n nagtelike saadstorting, masturbasie wanneer hy alleen is, of ander aspekte van sy normale seksuele ontwikkeling).

Die vroeë adolessent ervaar geborgenheid wanneer sy opvoeder 'n fyn balans handhaaf tussen toestemming tot meer vryheid (omdat die kind streef na onafhanklikheid) en die eis tot verantwoordelike optrede (Vrey, 1979:188). Deur steeds op 'n billike, konsekwente wyse grense te stel, verleen die opvoeder aan die kind 'n gevoel van veiligheid (hy voel bedreig deur te veel vryheid, te vroeg). Binne die geslagsopvoedingsituasie het die stel van grense te make met wat aanvaarbare en wat onaanvaarbare seksuele gedrag is, met inagneming van die kultuur en lewens- en wêreldbeskouing. Daar kan met die vroeë adolessent gepraat en geredeneer word; die ouer kan gevolglik die gevolge van onbehoorlike gedrag met hom bespreek en 'n beroep doen op sy ontwakende volwassenheid sodat hy verantwoordelik sal optree. Die ouer sal egter self die gesag van die norm moet gehoorsaam indien hy wil hê dat sy kind dit moet gehoorsaam.

Kognitiewe begeleiding verleen ook aan die kind 'n gevoel van veiligheid, aangesien dit onsekerheid en vrese ophef en aan die kind die nodige kennis gee in terme waarvan hy (gepaard met normatiewe begeleiding) keuses met betrekking tot sy seksuele gedrag moet maak (Morris, 1982:112).

Tydens die affektiewe begeleiding vir geslagsopvoeding behoort die opvoeder aandag te gee aan die vroeë adolessent se behoefte aan 'n eie identiteit en die positiewe beleving daarvan.

2.5.2.2 'n Positiewe selfbeeld

Tydens vroeë adolessensie beleef die kind sy liggaamlike ontwikkeling dikwels negatief omdat hy nie voldoen aan die vereistes wat hy aan homself stel in terme van 'n "*ideale self*" nie. Die opvoeder kan die vroeë adolessent help om 'n positiewe, realistiese selfbeeld te ervaar deur homself onvoorwaardelik te aanvaar en deur hom op sy uniekheid te wys, op die feit dat hy weens sy uniekheid baie besonder is en dat hy homself behoort te aanvaar net soos hy is. Selfverwerping en depressiwiteit kan die gevolg wees van 'n te groot gaping tussen die ideale self

en die werklike self. Indien die kind sy geslagtelike groei en verandering begryp asook die sin en betekenis wat dit aan sy lewe gee, sal hy homself makliker kan aanvaar en positief beleef.

Vir 'n vroeë adolessent is dit van deurslaggewende belang om deur die lede van sy portuurgroep aanvaar te word. Dit is in hul oë wat hy die goedkeuring of afkeuring sien en hul aanvaarding of verwerping van hom sal in 'n groot mate bepaal of sy selfbeeld positief of negatief sal wees (Louw et al, 1991:74). Die opvoeder kan die kind steun in sy verhouding met sy portuurgroep deur begrip te hê vir die behoefte aan konformiteit in dié lewensfase (kleredrag, haarstyle, musiek, uitgaan en ander "in"-dinge). Die opvoeder is egter nie verplig om bizarre gedrag te duld of om toe te gee aan onaanvaarbare eise nie. Die ouer behoort ook nie verwerp te voel en jaloers te wees op sy kind se maats nie, want ofskoon sy maats vir hom baie belangrik is, is sy ouers steeds die belangrikste ander mense in sy lewe (Louw et al, 1991:74). Periodieke verlating is egter normaal. Verskille met betrekking tot die invloed van die portuurgroep behoort **uitgepraat** te word en indien ouers hul kind se maats en hulle ouers ken, kan die kind beskerm word teen negatiewe groepdruk ("*almal gaan daarheen en bly tot 01.00*"). Indien die ouer begrip toon vir sy kind se behoefte aan intieme vertroulike gesprekke met sy maats en hom tyd saam met hulle gun, sonder om gedurig verwykend of krities te wees, sal dit bydra tot die vorming van 'n positiewe selfbeeld (Ferron, 1990:176).

Die vestiging van 'n gesonde heteroseksuele geslagsidentiteit dra by tot 'n positiewe selfbeeld by die vroeë adolessent. Ofskoon vriendskappe met die eie geslag steeds belangrik is, behoort die opvoeder begrip te hê vir die normale aantrekkingskrag tot die teenoorgestelde geslag wat met geslagsrypheid gepaard gaan. Die opvoeder behoort gesprek te voer oor die verskille tussen die twee geslagte en steeds die kind te help om homself as unieke wese, met 'n eie ontwikkelings- en groeitempo, te aanvaar. Die kind moet dus steeds ondersteun word om sy of

haar geslag te aanvaar en daarvan te hou om 'n seun of dogter te wees. Die opvoeder behoort gesonde verhoudings met die kind se eie geslag aan te moedig, maar moet waarsku teen homoseksuele eksperimentering wat skuldgevoelens veroorsaak en wat verkeerd is volgens ál die gelowe (Smuts, 1994). Dit kan ook lei tot ooridentifisering met die eie geslag en tot die keuse van 'n homoseksuele leefstyl as volwassene wat dikwels aanleiding gee tot groot ongelukkigheid gee.

'n Gesonde verhouding met albei ouers is noodsaaklik vir die vestiging van 'n gesonde heteroseksuele geslagsrolidentifikasie (Van Rooyen en Louw, 1993:84). Albei ouers behoort die kind lief te hê, te aanvaar, opreg belang te stel in sy aktiwiteite, hom te dissiplineer en hom te help om met positiewe rolmodelle van die eie geslag te identifiseer. Die kind behoort geleidelik vertrouwd te raak met sy of haar roeping as man of vrou in die gemeenskap (Landy, 1984: 436). Geslagsrolle behoort egter nie gestereotipeer te word nie en ruimte behoort gelaat te word vir die kind om volgens sy potensiaal te ontwikkel.

Die enkelouer het 'n moeiliker opgawe met betrekking tot geslagsrolidentifikasie en sal 'n doelbewuste poging moet aanwend om nie die afwesige ouer en dié se geslag af te kraak en te vernietig nie, aangesien dit by die vroeë adolessent verwarde gevoelens kan skep en kan lei tot wanidentifikasie met sy eie geslagsrol en/of verwerping van die teenoorgestelde geslag.

Die vroeë adolessent se geslagsrolidentifikasie kan ontoereikend verloop indien hy of sy 'n ongelukkige seksuele ervaring beleef het soos byvoorbeeld 'n homoseksuele insident, 'n seksuele molestering, 'n verkragting, 'n te intieme heteroseksuele ervaring teen sy of haar wil of mét sy of haar toestemming, maar waarna die verhouding verbreek is. 'n Insident soos één van hierdie laat die kind met skuldgevoelens, vrese (vrese vir ontdekking, vrese vir swangerskap of 'n geslagsoordraagbare siekte soos vigs), emosionele afstomping, 'n gevoel van 'n verlies aan eie waarde wat dikwels tot selfverwerping en selfvernietiging lei (hy begin alkohol en dwelms gebruik,

verval in kriminele gedragspatrone en leef promisku omdat sy liggaam ná dit wat gebeur het, so negatief ervaar word) (TOD, 1990:12-13). Indien die opvoeder bewus word van só 'n negatiewe ervaring, behoort hy, volgens Van Rooyen en Louw (1993:145):

- Begrip en simpatie te toon;
- die gebeurtenis te bespreek;
- professionele hulp te vra indien nodig;
- die kind te verseker van sy liefde en ondersteuning;
- die kind te verseker van vergifnis;
- die kind te help om 'n nuwe perspektief op die toekoms te bekom, nuwe verhoudinge met sy ouers en ander jongmense te stig; en
- normatiewe begeleiding te verskaf met betrekking tot seksuele losbandigheid en homoseksualiteit, sonder om te oordeel of te moraliseer.

Die vertrouensverhouding wat toereikend verloop, skep by die kind in só 'n mate affektiewe stabiliteit dat sy waaghouding versterk; hy wil sy omgewing verder verken en meer weet. Die vroeë adolessent is geen uitsondering nie en die opvoeder word opgeroep om die kind in hierdie fase van sy lewe ook kognitief te begelei.

2.5.3 Geslagsopvoeding van die vroeë adolessent – kognitiewe begeleiding (die kenverhouding)

Die vroeë adolessent beweeg volgens Piaget (soos aangehaal deur Louw et al, 1991:72) na formeel-operasionele denke: hy begin nou meer abstrak dink, weeg die werklike op teenoor die moontlike, dink meer proporsioneel en wetenskaplik en het 'n beter vermoë om inligting te proses en te berg. Hy is krities oor die bestaande orde en is geneig tot preokkupasie met homself en sy eie denke. Hierdie "*sentrerings*" (Louw et al, 1991:72) lei tot die beperking van formeel-operasionele denke. Kulturverskille en kognitiewe vermoë kan ook daartoe lei dat alle individue se formeel-operasionele denke nie ten volle ontwikkel is nie. Sommige vroeë adolessente sal dus nog konkreet dink en sal nie so maklik soos ander die beginsels van oorsaak en gevolg begryp nie.

Die opvoeder behoort gevolglik die kind vir wie hy verantwoordelikheid neem, goed te ken en te begryp, sodat hy op die kind se ontwikkelingsvlak en met inagneming van sy liggaamlike en kognitiewe vermoë, **betyds** spesifieke kennis op 'n besondere **wyse** aan hom kan oordra.

2.5.3.1 Die wyse van kennisoordrag

Die bespreking van die mens se seksualiteit is gewoonlik emosioneel belaaie en veroorsaak spanning by volwassene en kind. Die inhoud is só sensitief van aard dat die opvoeder bewus moet wees van die moontlikheid dat die kind gespanne kan word tydens die gesprek en moontlik gevoelens mag beleef wat vreemd en onstellend is.

Die oordrag van kennis oor seksualiteit kan ook nooit van die **persoon** van die aanbieder geskei word nie. Thielicke (1981:73) beweer in dié verband dat:

"This kind of truth (about sex), unlike the objectifiable truth of mathematics, cannot be separated from the person who utters it. The way in which it is represented or not represented is very revealing of the person."

Met inagneming van die unieke aard van die inhoud wat oorgedra word en volgens die struktuur van kennisoordrag wat aanbeveel word in Van der Stoep et al (1973), behoort die opvoeder te poog om kennis oor geslagsake op die volgende wyse aan die vroeë adolessent oor te dra:

- Stig 'n **vertrouensverhouding** indien daar nie een bestaan nie.
- Sluit aan by die kind se ervaringswêreld en **vorige kennis**.
- Lei die kind om 'n **probleem** te beleef sodat hy betrokke sal wees en wil leer.
- Dra die **"nuwe inhoud"** oor – daar dien op gelet te word dat die vroeë adolessent reeds baie van die **"nuwe kennis"** sal hê, maar dat fyner besonderhede en oorsaak en gevolg vir hom, nou dat hy ouer is, nuwe

betekenis sal kry; vorige kennis mag onvolledig en onakkuraat wees en daarom mag daar nooit aanvaar word dat die vroeë adolessent "*reeds alles weet*" nie. Sy bestaande kennis is nie noodwendig gestruktureer en geïntegreer in 'n raamwerk van fundamentele betekenis en sin nie.

- Probeer om nie verleentheid te wys nie. Praat normaal, maar tog met terughoudendheid, aangesien die inhoud maklik op 'n banale wyse voorgestel kan word. Dit is noodsaaklik om oogkontak te maak sodat die kind sal weet dat die gesprek ernstig en belangrik is.
- Humor kan op 'n fyn wyse gebruik word om spanning te verlig.
- Die gebruik van korrekte mediese terminologie is 'n teken van respek vir menslike voortplanting as skeppingswonder.
- Beklemtoon deurgaans die **positiewe** van seksualiteit, al word die werklikheid van afwykende en onverantwoordelike seksuele gedrag bespreek.
- Gebruik toepaslike oudiovisuele middele om kennis te verhelder.
- Gee genoeg tyd vir bespreking en vrae om seker te maak dat die inhoud begryp is.
- Lei die kind om deur middel van die inhoud "*dieper*" betekenis te ervaar sodat die sin en betekenis van sy bestaan vir hom duideliker sal word (sien normatiewe begeleiding by 2.5.4)
- Wanneer die kind die kennis begryp, asook die implikasies daarvan vir sy fisieke en geestelike oorlewing, behoort hy aangemoedig te word om verantwoordelike keuses met betrekking tot sy seksuele gedrag te maak – die opvoedingsdoel is slegs bereik wanneer die kind **vrywillig** die goeie en behoorlike kies.
- Die gesprek behoort nie teoreties te bly nie, maar moet deurgaans terugkeer na die hantering van verhoudinge, sowel as na spesifieke vaardighede wat gebruik kan word om spesifieke situasies te hanteer (byvoorbeeld "*Wys my wat jy sal doen en wat jy sal sê as ...*")

- Indien daar genoeg vertroue bestaan en die kind reeds vroeër 'n negatiewe seksuele ervaring beleef het, behoort die opvoeder met empatie op te tree.

2.5.3.2 Noodsaaklike kennisinhoud

Dit is noodsaaklik om die volgende kennisinhoud aan die vroeë adolessent oor te dra, sodat verantwoordelike keuses gemaak kan word. Aangesien die inhoud te veel is en hoogseemosioneel van aard, word aanbeveel (Van Rooyen en Louw, 1993:116) dat daar geleentheid gegee word vir die kind om gedeeltes van die leerstof eers te assimileer en emosioneel te verwerk, voordat verdere gesprek plaasvind. Die tydperk wat verloop tussen gesprekke, behoort egter nie té lank te wees nie (slegs 'n dag of twee, selfs 'n week), sodat die kind nie te lank onverwerkte gevoelens van angs, vrees of onsekerheid beleef nie.

Die volgende inhoud word aanbeveel en stem ooreen met die kurrikulum vir Gesins- en Geslagsopvoeding as deel van Persoonsopvoeding van die voormalige Departement Onderwys en Kultuur (DOK, 1992). In hierdie kurrikulum word aanbeveel dat die temas wat deel is van Persoonsontwikkeling, eers met leerlinge hanteer word voordat oorgegaan word na die Gesins- en Geslagsopvoedingstemas:

- Grootword as **totale** mens, met spesifieke verwysing na die puberteitsfase.
- Die ontwikkeling van sekondêre geslagskenmerke en die beleving daarvan.
- Die fisiologie en anatomie van die manlike en vroulike voortplantingstelsels.
- Geslagsgemeenskap.
- Bevrugting.
- Swangerskap.
- Geboorte.
- Versorging van die baba (onder andere borsvoeding).
- Gesinsreëling (gebruik van geboortebeperkingsmiddele binne die huwelik).
- Aborsie.
- Tienerswangerskap.

- Seksuele molestering.
- Verkragting.
- Homoseksualiteit.
- Prostitusie.
- Geslagsoordraagbare siektes en vigs.
- Verhoudings met die eie en teenoorgestelde geslag.
- Selfhandwingstegnieke en ander vaardighede om portuurgroepdruk en ander moeilike situasies te hanteer.

Bogenoemde kennis behoort deurgaans gedra te word deur die normatiewe.

2.5.4 Geslagsopvoeding van die vroeë adolessent – normatiewe begeleiding (die gesagsverhouding)

Die normatiewe begeleiding is deurslaggewend vir die bereiking van die opvoedingsdoel. Kennisoordrag alleen is nie 'n waarborg vir motivering tot verantwoordelike gedrag nie. Een van die belangrikste ontwikkelingstake van die adolessent is om 'n persoonlike waardestelsel te ontwikkel en moreel outonoom te word. Faktore wat sy morele ontwikkeling beïnvloed is ouerlike voorlewing, die portuurgroep, godsdiens en die geslagsrol (Louw et al, 1991: 73). Die opvoeder se voorlewing is gevolglik van groot belang in die geslagsopvoedingsituasie. Hy sal die norme en waardes wat hy voorhou, self konsekwent moet voorleef. Die norme en waardes word bepaal volgens die lewens- en wêreldbeskouing en die kultuur van mense.

Navorsing (Van Rooyen en Louw, 1993:142–147) dui egter daarop dat die morele waardes vir seksuele gedrag vir alle godsdiensgroepe in die wêreld dieselfde is, aangesien hierdie voorskrifte of riglyne (indien hulle gehoorsaam word) die instandhouding van kultuursisteme en oorlewing van die mens verseker (Louw, 1994). Indien die gesagsverhouding toereikend verloop, sal die kind die grense wat aan sy seksuele gedrag gestel word, gehoorsaam.

Gedurende die geslagsopvoedingsgesprek behoort die opvoeder die kind deur middel van die kennis te lei om opnuut die ewige waarhede rakende seksuele gedrag te begryp, soos bevestig in die Bybel en die bronne van waarheid vir ander godsdiensgroepe. Louw et al (1991:73) dui egter daarop dat alle adolessente nie sonder meer hierdie waardes sal aanvaar nie. Die meeste sal die waardes eers krities evalueer. Indien die opvoeder se gesprek dus moralisties is (prekerig) en hy sy waardes afdwing, bestaan die gevaar dat die opvoeding nie toereikend sal verloop nie. Die kind sal die waardes nie noodwendig vrywillig kies nie (sal dit selfs verwerp) en sal dus nie sedelik selfstandig word nie.

Daar word dus hoë eise gestel aan die opvoeder in dié verband. Nadat hy bepaalde kennisinhoud oorgedra het, behoort hy deur gesprek die kind te lei om logiese afleidings te maak en hom dan te lei om te besef dat dié afleiding deur sy godsdiensoort bevestig word.

Nou eers sal die inhoud vir die kind "*dieper*" betekenis en ewigheidswaarde kry. Op hierdie wyse word die kind telkemale opgeroep om 'n verantwoordelike keuse te maak.

Norme wat gevestig behoort te word deur geslagsopvoeding is onder meer die volgende:

2.5.4.1 Respek vir die lewe

Die vroeë adolessent behoort deur die kennis van menslike voortplanting 'n houding van piëteit en respek te ontwikkel vir die wonder van die lewe; hy behoort te besef dat elke mens uniek en kosbaar is en só behandel behoort te word. Hierdie wete sal vir die kind 'n riglyn wees wanneer 'n persoonlike keuse oor aborsie gemaak moet word.

2.5.4.2 Respek vir die eie liggaam

Deur kennis van menslike voortplanting word die kind bewus van sy roeping eendag as man of vrou (vader of moeder). Hierdie wete lei tot die onafwendbare gesprek oor

die verantwoordelikheid teenoor die eie liggaam – gesond leef, beskerming teen besering, siektes en uitbuiting en daar word opnuut waarde gegee aan die begrip: *"My liggaam is 'n tempel van God."*

2.5.4.3 Respek vir 'n ander se liggaam

Deur kennis van die effek van afwykende en onverantwoordelike gedrag, word die kind nie net bewus van die moontlike skade aan sy eie liggaam en gees nie, maar word hy ook opgeroep om nie leed aan 'n ander persoon te doen nie; om respek te hê vir 'n ander persoon se privaatheid, sy reg op sy eie liggaam en sy reg om te weier en "nee" te sê. Die kind word gelei om te verstaan waarom seksuele molestering, verkragting en verleiding verkeerd is en dat die Bybel dit bevestig.

2.5.4.4 Selfbeheersing

Deur geslagsopvoeding word die kind geleidelik bewusgemaak daarvan dat beheersing van die seksuele drang moontlik en noodsaaklik is. Die gevolge van dierlike drangbevrediging by die mens word bespreek en die verskil tussen mens en dier, tussen liefde en drangbevrediging, behoort duidelik te word. Tydens hierdie gesprek kom masturbasie gewoonlik ook ter sprake (eie ervaring). Skuldgevoelens hieroor behoort opgehef te word, maar die gevaar van preokkupasie met die self behoort duidelik gestel te word.

2.5.4.5 Gehoorsaamheid aan die skeppingsorde (man en vrou vir mekaar geskape)

Die logiese afleiding wat gemaak word uit kennis van menslike reproduksie, is dat menslike seksualiteit bedoel was om 'n nageslag te verseker. Dit lei onafwendbaar tot 'n gesprek oor afwykende vorme van seksuele gedrag (byvoorbeeld homoseksuele gedrag). Die kind behoort gelei te word om krities oor hierdie wyse van gedrag te besin. Deur kennis van wat homoseksualiteit is, wat dit veroorsaak en die keuse wat 'n homoseksuele (ook lesbiese) persoon kan maak, word die kind gelei om die volgende te begryp:

- Die oorsake van homoseksualiteit is nog nie werklik op 'n wetenskaplike wyse bepaal nie, maar dit is bevind dat 'n bepaalde persentasie mense 'n homoseksuele oriëntering het.
- 'n Persoon met 'n "*probleem*" behoort nie gespot of aangerand of verwerp te word nie.
- Kinders is nog wordende volwassenes en ofskoon hulle soms homo-erotiese gewaarwordinge beleef, kan hulle nie finaal as homoseksueel bestempel word nie.
- Volgens die skeppingsorde is **homoseksuele gedrag** "*teen-natuurlik*" en dit word ook in die Bybel bevestig (Rom 1:26).
- In terme van hierdie wete moet die homoseksuele persoon kies of hy/sy **homoseksuele gedrag** gaan beoefen of nie en hoe hy of sy steeds sin kan ervaar ten spyte van 'n afwykende seksuele oriëntering.

2.5.4.6 Liggaamlike reinheid en kuisheid

Die vroeë adolessent behoort gelei te word om krities te besin oor die gevolge van seks buite die huwelik. Wanneer 'n persoon seksueel aktief voor of buite die huwelik is, is die gevolge gewoonlik negatief vir liggaam en gees. Volgens Van Rooyen en Louw (1993:91) is moontlike probleme nie net buite-egtelike swangerskap, geslagsoordraagbare siektes, servikale kanker en ander fisieke probleme nie, maar emosionele afstomping vind plaas, die persoon ly dikwels aan skuldgevoelens en vrese en ervaar 'n gevoel van 'n verlies aan eie waarde en van reputasie. Indien voorbehoedmiddelle op 'n vroeë leeftyd gebruik word, is die newe-effekte dikwels hewiger (byvoorbeeld borskanker as gevolg van chemiese voorbehoeding) as vir 'n volwasse ouer vrou. Mense plaas dikwels volle vertroue in voorbehoedmiddelle om voor en buite die huwelik seksueel betrokke te wees en voorbehoedmiddelle is selde 100 % veilig. Dit lei dan tot skok en ontnugtering indien daar wel, ten spyte van die gebruik van die pil of die kondoom 'n swangerskap plaasvind of 'n geslagsoordraagbare siekte opgedoen word.

Nadat opvoeder en kind bogenoemde feite bespreek het, word die sin van die Bybelse aanmoediging tot maagdelikheid en lojaliteit binne die huwelik, opnuut begryp en bevestig.

2.5.4.7 Totale toewyding binne die huwelik

Tydens 'n gesprek oor die gesonde gesin as hoeksteen vir 'n gesonde gemeenskap, word telkemale teruggekeer na die verhouding tussen die man en vrou wat die gesin gestig het (eie ervaring tydens lesaanbiedings). Deur kennis van die eienskappe van 'n gesonde huwelik, word dit vir die kind duidelik hoe belangrik eienskappe soos lojaliteit, onselfsugtigheid, opoffering en toewyding in die huweliksverhouding is.

Die vroeë adolessent behoort die sin en wenslikheid van 'n twee-ouergesin (pa en ma) te begryp, al is daar in talle gemeenskappe reeds meer enkelouergesinne as kerngesinne. Verder behoort die kind gelei te word om te verstaan dat die huweliksverbond 'n **absolute eis** stel en dat die verbreking daarvan gewoonlik gepaard gaan met disintegrasie wat 'n permanente letsel laat op elke lid van die gesin. Die kind moet opgeroep word tot totale toewyding binne sy huwelik eendag, al is sy eie ouers geskei.

2.5.4.8 Verantwoordelikheid en toerekeningsvatbaarheid

Die opvoeder roep telkemale die vroeë adolessent op tot **eie verantwoordelike** optrede. Aangesien hy nou die nodige begrip het van sy geslagtelikheid en die gevolge van bepaalde gedrag, **moet** hy instaan vir sy dade. Noudat hy verstaan wat goed en sleg, reg en verkeerd, behoorlik en onbehoorlik is, moet hy verantwoordelik optree en indien hy nie verantwoordelik optree nie, moet hy bereid wees om die gevolge van sy gedrag te verduur.

Die kind word opgeroep tot 'n moreel-etiese keuse wat dui op sedelike selfstandigheid en behoort steeds deur die opvoeder begelei en ondersteun te word. Sy goeie gedrag

behoort geprys te word en indien hy gefaal het, behoort hy vergewe te word, gesteun en aangemoedig te word om self vergifnis te vra en te **verander**.

Uit bogenoemde word dit duidelik dat geslagsopvoeding beslis nie net, soos Renshaw (1982:98) dit beklemtoon, "talking about sex" is nie. Dit is volgens haar ook nie "understanding and giving accurate information (or) acceptance and tolerance of the many expressions of sexuality" nie. Renshaw (1982:98) beklemtoon dat:

"Values should form the body of home learning. The fourth important "R" - responsibility - must not be forgotten by home or school. Role-modelling, or living virtuously, is the essential teaching mode."

In hierdie hoofstuk is in die algemeen verwys na die opvoeders wat die verantwoordelikheid dra om die vroeë adolescent tot geslagsvolwassenheid te lei. Die vraag ontstaan nou: Wie is hierdie opvoeders; het hulle almal dieselfde verantwoordelikheid in hierdie verband en is daar ander invloede wat die vroeë adolescent se wording tot volwassenheid kan beïnvloed, vorm of vervorm? Hierdie aspekte word in die volgende afdeling kortliks bespreek.

2.6 PRIMÊRE EN SEKONDÊRE GESLAGSOPVOEDERS VAN DIE VROEË ADOLESSENT

Geslagsopvoeding dui op die opvoedingshandeling tussen opvoeder en kind met die oog op die bereiking van die doel van geslagsopvoeding soos voorheen beskryf. Opvoeders en opvoedingsinvloede kan onderskei word in die primêre opvoeders, sekondêre opvoeders en opvoedingsinvloede.

2.6.1 Primêre opvoeders

Die ouers of voogde van die kind, word as die primêre opvoeders van die kind beskou - dié persone wat deur bande van bloed of trou aan die kind verbind is en vir hom verantwoordelikheid aanvaar.

Die ouers is in die unieke posisie waar hulle van kleins af deur liefde en vermaning, maar veral deur hul voorbeeld, 'n deurslaggewende rol speel in die geslagsopvoeding van hul kind. Die ouer vorm nie net die kind se gewete met betrekking tot sy geslagtelike gedrag nie, maar vestig die kind se geslagsrol deur voorlewing en onderrig soos deur kultuur en lewens- en wêreldbeskouing voorgeskryf.

Dit blyk egter dat daar verskeie faktore is wat verhoed dat ouers in die algemeen in hul opvoedingstaak as geslagsopvoeders slaag (TOD, 1993:4-6; Van Rooyen en Louw, 1993:131):

- Die aard van die onderwerp (weens die sensitiwiteit daarvan) laat ouers gesprekke in dié verband met hulle kinders vermy.
- Gebrek aan kennis: Ouers ervaar 'n onvermoë omdat hulle nie genoeg van die onderwerp weet nie en nie kan bybly met die nuutste navorsingsresultate nie. Die ouer voel dikwels onnodig hulpeloos en onbekwaam.
- Relativisering van waardes: Ouers is onseker oor die waardes rakende seksuele gedrag en hul eie leefstyl is dikwels strydig met absolute norme. Wat dus aan die kind deur die ouer voorgesê word, is dikwels ongeloofwaardig.
- Balans tussen te veel en te min kennis: Ouers ervaar 'n onvermoë oor die wat, hoeveel en wanneer van geslagsgesprekke en dit gebeur dikwels dat 'n kind byvoorbeeld oorspoel word met feitelike inligting waarvoor hy nie gereed is nie.
- Probleme in die veranderende gesin: Die ouer en kind se verhouding word wesenlik geraak deur tendense in die samelewing soos egskeiding (enkelouerskap), afwesige vaders, probleme in hersaamgestelde gesinne en ander probleme wat openhartige kommunikasie en vertroue kan strem.

Die kom dus voor asof geslagsopvoeding deur ouers nie toereikend geskied nie. Noodgedwonge word ander instansies en vennote betrek om hierdie taak op hul skouers te neem.

2.6.2 Sekondêre opvoeders

Die onderwysowerheid word gedurig genader deur 'n verskeidenheid persone, organisasies en instansies wat die taak van geslagsopvoeding wil behartig. Die ouer se verantwoordelikheid kan hom egter nie sonder meer ontnem word nie en kritiese evaluering vanuit pedagogiese perspektief is nodig ten opsigte van ander se betrokkenheid (TOD, 1993:6). Organisasies en instansies wat 'n bydrae lewer tot die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent is maatskaplike en mediese instansies, die kerk en die skool. Verdere sekondêre beïnvloeding van die vroeë adolessent se geslagtelike volwassewording is sy portuurgroep en die massa-media. Die invloed van sekondêre opvoeders word kortliks bespreek.

- Maatskaplike instansies

Verskeie welsyns- en maatskaplike instansies, soos die Kinder- en Gesinsorgverenigings, die Federale Vroueraad, die Christelike Maatskaplike Raad en nasionale en provinsiale welsynsinstanties, kry daaglik te doen met kinders in nood. Tydens die ondersoek na gesinsprobleme en ook in kinderhuise, bewaarskole en na-skoolsentrums, word die behoefte aan geslagsopvoeding by die vroeë adolessent vir die maatskaplike werkers duidelik. Gesinsrekonstruksiedienste (die taak van maatskaplike werkers) verskil egter van opvoeding en maatskaplike werkers ervaar dikwels 'n onvermoë om die vroeë adolessent toereikend te begelei met betrekking tot sy wording tot geslagsvolwassenheid (Hartzenberg, 1994).

- Mediese instansies

Tydens die ongekeerde fisieke veranderinge wat gedurende die puberteitsfase plaasvind, ervaar die vroeë adolessent dikwels angs en onsekerheid wat opgehef kan word deur 'n mediese ondersoek en deur die gerusstelling van die geneesheer of verpleegsuster dat die ontwikkeling normaal is. Geneeskundiges word egter dikwels gekonfronteer met die moreel-etiese aspekte rakende aborsie, die gebruik van voorbehoedemiddels en die seksueel aktiewe leefstyl van die

vroeë adolessent wat kan lei tot swangerskap en/of geslagsoordraagbare siektes. So 'n situasie vereis verantwoordbare pedagogiese begeleiding wat verkieslik deur 'n professionele opvoeding hanteer behoort te word.

- Die kerk

Aangesien die kerk se taak geestelike bediening is en die kerk die norme en waardes van die geloof verkondig en bevestig, is dit vir die opvoeder 'n waardevolle vennoot. Daar is ruim geleentheid tydens kerkdienste, kategetiese klasse, kampe en jeugbyeenkomste vir geestelike leiers om die moreel-etiese aspekte rakende seksuele gedrag met die vroeë adolessent te bespreek en sterk geestelike leiding in die verband te gee.

Ongelukkig is daar as gevolg van sekularisering 'n toenemende aantal mense wat "*buite die dampkring van die kerk leef en verwyderd staan van die kerk se verlossende boodskap*" (TOD, 1993:7). Dit bring mee dat talle vroeë adolessente nie deur die kerk bereik word nie.

- Die skool

Die skool kan nooit die ouer vervang of verplaas nie, maar as "*verlengstuk van die huis*" (Van der Stoep en Louw, 1984:145) kan dit ouerlike opvoeding aanvul en daarby aansluit. Geslagsopvoeding is 'n integrale deel van die opvoeding van die kind as totale mens en van al die sekondêre opvoeders, kan die skool beskou word as die beste toegerus vir dié taak en wel om die volgende redes (Van Rooyen en Louw, 1993:132; TOD, 1993:8):

- Die skool ken sy gemeenskap en kan dus voorsiening maak vir die spesifieke behoeftes en probleme van die gemeenskap.
- Die skool het 'n vennootskap met die ouers en beskik oor die infrastruktuur om die ouers te bereik met ouerbegeleidingsprogramme vir geslagsopvoeding.

- Die skool erken die ouer as primêre opvoeder en kan deur erkentlikheid aan die ouer te verleen, sy samewerking kry met betrekking tot die geslagsopvoedingsprogramme wat by die skool aangebied word. Die vroeë adolessent kan net daarby baat indien hierdie soort positiewe interaksie tussen sy skool en sy ouers bestaan.
- Die skool beskik oor gespesialiseerde kennis van die wordingsfase waarin die vroeë adolessent homself bevind en die professionele opvoeder is toegerus met didaktiese vaardighede om die kennis op só 'n wyse oor te dra dat dit vir die kind sinvol is. Daar moet deur die skool gewaak word teen te véél kennis, te vroeë of te min kennis te láát, teen emosionele oorbelaeding, teen verdraaide feite, mites en miskonsepsies, teen moralisering en ander didaktiese foute wat die vroeë adolessent kan rem met betrekking tot sy geslagsvolwassewording.

Die skool se sukses as geslagsopvoeder word egter beperk deur die aantal leerlinge per onderwyser, wat die stigting van 'n besondere vertrouensverhouding met elke leerling bemoeilik, asook deur die heterogeniteit met betrekking tot intelligensie, tempo van ontwikkeling, kultuur, godsdiens en sosio-ekonomiese status wat in elke groep leerlinge kan bestaan (TOD, 1993:9).

2.6.3 Ander invloede op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent

- Die portuurgroep
Die vroeë adolessent se verhouding met sy portuurgroep is uiters belangrik vir sy selfaktualisering (Vrey, 1979:180). Sy vriende dien as klankbord waardeur hy homself leer ken en die wete dat hy deur hulle aanvaar of verwerp word, beïnvloed sy gedrag ingrypend indien nie deurslaggewend nie. Aanvaarding gee sekuriteit en rustigheid, maar verwerping lei daartoe dat hy sy gedrag verander om te konformeer, al bots dit soms met die algemene gebruike of

wense van sy ouers (Vrey, 1979:182). So gebeur dit dat seuns of dogters betrokke raak in 'n seksuele verhouding omdat hul groep dit van hulle verwag.

Weens die nabyheid wat die vroeë adolessent met sy portuurgroep ervaar en sy afhanklikheid van hulle aanvaarding, is hy besonder beïnvloedbaar deur hulle. Dit is by sy portuurgroep wat hy kennis rondom die seksuele ontvang, dikwels onakkuraat en deurspek met miskonsepsies en mites. Renshaw (1982:97) sê tereg:

"Children teach children about sex. How? In exciting, secret, scary, forbidden, often inaccurate ways - sometimes in fun and sometimes by force."

Ook sy waardes rakende seksuele gedrag word dikwels oorgeneem uit die subkultuur van die portuurgroep wat sy ouers se waardes "filter" en dit sodoende versterk of afbreek (Rogers, 1981:248). Geleidelik word selfs sy houdings beïnvloed rakende die huwelik, egskeiding en ouerskap (Gerdes, et al, 1988:189).

Harilal (1993:51) beweer dat die vroeë adolessent se verwerping deur sy groep hom tot isolasie kan dryf wat later kan lei tot die veiliger hawe van 'n homoseksuele verhouding, of 'n onnatuurlike seksuele belangstelling in die individue wat hom nie aanvaar nie.

Die sekondêre invloed van die portuurgroep op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent behoort nooit onderskat te word nie. Van Dyk (1993:1) beklemtoon dat die portuurgroep só 'n belangrike invloed op die vroeë adolessent se sosiale ontwikkeling het, dat deelname daaraan nie ontmoedig behoort te word nie - die hele groep behoort eerder positief georiënteer te word met betrekking tot seksueel verantwoordelike gedrag.

• Die massamedia

Kinders, ook die vroeë adolessent, word op 'n gereelde basis blootgestel aan seksuele boodskappe in die massamedia. Dagblaaie publiseer feitlik daaglikse artikels oor molestering, verkragting, ander seksuele misdade of vigs; weekblaaie het gereelde artikels wat betrekking het op seksualiteit (byvoorbeeld homoseksualiteit, buite-egtelike geboortes, aborsie, verhoudings met die teenoorgestelde geslag, bloedskande en so meer). Talle advertensies in weekblaaie en ander tydskrifte, gebruik semi-naaktheid (veral van die vrou) om produkte te adverteer. Televisie, video en ander films beeld dikwels seksuele verhoudings uit en ouers oefen nie altyd kontrole uit oor waarna hul kinders kyk nie. Renshaw (1982:98) bevestig dat: "*They (the children) see sexy pictures everywhere.*"

Daar bestaan uiteenlopende sieninge oor die invloed van die massamedia op kinders. Op GSMA (19 Julie 1994) het 'n kenner van geweld in die media van die VSA, Joanne Fortirisi, gesê dat daar sterk getuienis daarvan is dat kinders naboots wat hulle op televisie en in films sien; dat kinders gedesensitiseer word deur daaglikse boodskappe van byvoorbeeld geweld. In Amerika sien kinders gemiddeld 40 000 moorde per jaar op televisie. Die afleiding kan gevolglik ook gemaak word dat daaglikse blootstelling aan seksuele boodskappe 'n effek behoort te hê op die geslagsvolwassewording van die kind (ook die vroeë adolessent).

2.7 SLOT

Aangesien televisie om verskeie redes beskou word as die magtigste massamedium, sal daar in die volgende hoofstuk gekyk word na die invloed van televisie in die algemeen en op geslagsopvoeding in die besonder.

Die rol van die primêre en sekondêre geslagsopvoeders is nie hier volledig en uitvoerig bespreek nie. Die doel was egter om dit só te bespreek dat dit 'n struktuur sou skep om te bepaal watter rol die massamedia en veral die televisie in dié verband speel. Die navorsing wat reeds gedoen is oor die invloed van televisie op kinders is nog nie duidelik geïnkorporeer in 'n wetenskaplike struktuur nie. Dit blyk ook dat die invloed van televisie op geslagsopvoeding die minste nagevors is in Suid-Afrika. Daar word wel aanvaar dat van al die massamedia, televisie die meeste invloed op mense het. Om hierdie rede is hierdie studie gerig op 'n verkennende studie van die invloed wat televisie het op geslagsopvoeding. Die besondere invloed van ander massamedia op geslagsopvoeding, sal waarskynlik nog nagevors moet word. In hoofstuk drie word die rol en invloed van televisie in die algemeen bespreek, asook die invloed van televisie op geslagsopvoeding in die besonder.